

5. Gabrerizo M. Y. Psicología Policial. *Papeles del Psicólogo*. 1994. Vol. (60). URL: <http://www.papelesdelpsicologo.es/resumen?pii=646> (дата звернення: 09.03.2018).

Одержано 16.03.2018

Дан обзор актуальных проблем психологического обеспечения профессиональной деятельности работников Национальной полиции. Отражены такие сферы функционирования полицейской психологии: отбор кадров; формирование качеств, необходимых для эффективного выполнения служебных обязанностей в процессе обучения (формирование кандидата как полноценного сотрудника полиции); оказание психологической помощи полицейским.

Ключевые слова: психологический отбор кадров, психологическая оценка сотрудников, психологическое сопровождение, психологическое обеспечение, психологическая подготовка, управленческое консультирование.

УДК 159.922

Вадим Іванович БАРКО,

доктор психологічних наук, професор,
головний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення
Державного науково-дослідного інституту МВС України (м. Київ);
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4962-0975>;

Володимир Петрович ОСТАПОВИЧ,

завідувач науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення
Державного науково-дослідного інституту МВС України (м. Київ);

Вадим Вадимович БАРКО,

кандидат педагогічних наук, науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення
Державного науково-дослідного інституту МВС України (м. Київ)

ДЕЯКІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Роботу присвячено проблемі розробки теоретичних засад і методичного інструментарію проведення професіографічних досліджень в Національній поліції України. Викладено теоретичні

основи і внутрішню структуру процесу професіографічного дослідження, розкрито можливості використання деяких методів і засобів для розробки сучасних професіограм. У статті показано, що усебічне професіографічне вивчення різних видів професійної поліцейської діяльності є необхідною передумовою вирішення проблем, пов'язаних з ефективністю використання кадрового потенціалу, оптимізацією відбору до поліції, підготовки та перепідготовки кадрів, раціоналізацією праці.

Ключові слова: Національна поліція, професіографічні дослідження, професіограма, психограма, психологічний відбір, професійна придатність.

Вивчення різноманітних видів професійної діяльності в системі Національної поліції України за особливостями діяльності, умовами проходження служби, складністю службових завдань, рівнем відповідальності й особливостями прийняття рішень дозволяє виокремити три базові види: оперативно-розшукову, слідчу і превентивну. Професіографічні дослідження видів діяльності дають можливість співвіднести дії і операції, оцінювані з допомогою тестів, з діями і операціями, які входять до структури професійної діяльності, визначити критерії її успішності, обґрунтувати процедуру оцінки і прогнозування ефективності діяльності [1–4]. Професіографічне вивчення діяльності являє собою спеціально організований процес, в якому виділяють три основних етапи: 1) збір інформації про професійну діяльність; 2) обробка і узагальнення отриманої інформації; складання професіограми; 3) використання професіограми для вирішення теоретичних або практичних задач. Розглянемо деякі методи професіографії, які можуть бути використані для подібних досліджень в системі Національної поліції України.

Вивчення документів і літератури. Інформація про професійну діяльність може бути отримана з різних джерел. Важливо, в першу чергу, проаналізувати документи, в яких описана або регламентується діяльність. Одним з основних є Класифікатор професій. За основу розроблення Класифікатора прийнято Міжнародну стандартну класифікацію професій (ISCO 88: International Standard Classification of Occupations/ILO, Geneva). Структурно Класифікатор складається із кодів та назв класифікаційних угруповань (розділів, підрозділів, класів, підкласів та

груп професій). У документі передбачена така професійна назва роботи, як поліцейський (за спеціалізаціями) [5]. В системі поліції України такими документами є Закон «Про Національну поліцію», а також відповідні накази з питань організації службової діяльності фахівців різних підрозділів.

Спостереження за діяльністю спеціалістів. За допомогою методу можна отримати дані про інформаційні канали, емоційну напруженість праці, навантаження на аналізатори, процеси спілкування, умови оточуючого середовища, відповідність діяльності вимогам інструкцій і настанов, індивідуальні варіанти способів виконання трудових операцій і завдань.

Бесіда (інтерв'ю) із спеціалістами є одним з основних методів збору інформації про професійну діяльність. Цінність бесіди визначається тим, що вона дозволяє використовувати для аналізу діяльності багаторічний досвід спеціалістів, які можуть навести приклади успішної і неуспішної роботи, розкрити фактори, що визначають відмінності в ефективності діяльності.

В якості методів професіографії можуть бути використані також *аналіз щоденників*, в яких зареєстровані значимі аспекти професійної діяльності, *анкетування і опитування*. Суб'єктивна інформація про професію може доповнюватись об'єктивним реєструванням професійної діяльності за допомогою фотографування, відео-і кінозйомки, хронометражу та інших прийомів. Зібрана інформація про професію узагальнюється в різних формах. Однією з них є описова характеристика професійної діяльності, в якій відбиваються її загальні особливості, основні дії та операції, їх послідовність, необхідна спеціальна підготовка працівника, знання і уміння, які від нього вимагаються, режим праці і відпочинку, санітарно-гігієнічні умови тощо. На заході отримав поширення опитувальник PAQ (Position Analysis Questionnaire), призначений для оцінки 182 елементів професійної діяльності (Ф. Маккормік) [6]. PAQ дозволяє отримувати порівнювальні оцінки різних професій. Професійна діяльність також може бути проаналізована на окремих завданнях – діях і операціях. Завдання включає в себе такі елементи: сигнал для початку активності, предмет активності, характер здійснюваних дій і операцій, показники адекватності і якості результату (зворотній зв'язок) [7]. Для аналізу професій складаються спеціальні опитувальники,

які включають перелік завдань, що відносяться до певного виду професій. Експерт, аналізуючи професію, відмічає завдання, витрати часу, складність виконання, труднощі навчання [6; 7].

В професіографічних дослідженнях також широко використовується *метод критичних інцидентів* (І. Фланаган). Суть методу полягає у тому, що добре обізнані з професією особи наводять приклади поведінки (дій) спеціалістів, які демонструють високу або, навпаки, низьку ефективність професійної діяльності. Ці приклади називаються критичними інцидентами [7]. Критичні інциденти формуються експертами за результатами спостереження. Результати аналізу професійної діяльності за методом Фланаган можуть використовуватись для формулювання критеріїв успішності професійної діяльності і складання відповідних оціночних шкал; розробки контрольних завдань, призначених для перевірки професійної підготовленості; вдосконалення професійного навчання [4]. Розглянуті методи аналізу і узагальнення інформації про професійну діяльність визначають різні форми професіограми.

Для виділення типових професійних вимог застосовується факторний аналіз, внаслідок чого виокремлюють фактори професійних вимог, такі, як освіта, професійна підготовка, розумовий розвиток, швидкість і спритність дій, здатність до точного і вправного виконання трудових операцій, здатність до фізичної праці, комунікабельність, здатність до важкої праці тощо.

Отже, професіографічне вивчення різних видів діяльності здійснюється з використанням багатьох методів і прийомів, передбачає розгляд суттєвих зв'язків, відношень між людиною і професією з урахуванням їх змін і розвитку. Професіографічне вивчення професій є багатоаспектним, з метою практичного використання кожен професіограму будують за типовою схемою з використанням єдиної термінології. Професіографічний матеріал є основою професійної орієнтації молоді на професії Національної поліції України, дає можливість більш ефективно вести практичну роботу з раціонального підбору, підготовки та перепідготовки кадрів. Професіограми і психограми професій є найважливішими методичними засобами профорієнтаційної роботи кадрових служб правоохоронних органів держави.

Список бібліографічних посилань

1. Барко В. І., Зелений В. І., Ірхін Ю. Б. Робоча книга керівника органу внутрішніх справ (психолого-педагогічний аспект) : навч. посіб. Вінниця : Книга-Вега ; Вінниц. обл. друк., 2009. 248 с.
2. Барко В. І., Ірхін Ю. Б., Нещерет Т. В., Шаповалов О. В. Професіографічний опис основних видів діяльності в органах внутрішніх справ України. Київ : РВЦ КНУВС ; Друкарня МВС, 2007. 100 с.
3. Кулагин Б. В. Основы профессиональной психодиагностики. Л. : Медицина, 1984. 216 с.
4. Dunnette M. D., Borman W. C. Personnel selection and classification systems. *Annual Review Psychology*. 1979. Vol. 30, No. 1. P. 477–525. DOI: 10.1146/annurev.ps.30.020179.002401.
5. Классификатор профессий Украины ДК 003:2010 (действующий) по состоянию на 26.10.2017 г. // Бухгалтер 911 : сайт. URL: <https://buhgalter911.com/spravochniki/klassifikatory/statisticheskie-klassifikatory/klasifikator-profesiy-kp-950586.html> (дата звернення: 01.03.2018).
6. McCormick E. I. Job and task analysis. Handbook of industrial and organizational psychology / ed. M. D. Dunnette. Chicago, 1976. P. 651–696.
7. Flanagan J. C. The critical incident technique. *Psychological Bulletin*. 1954. Vol. 5, No. 1. P. 327–358.

Одержано 03.03.2018

Работа посвящена проблеме разработки теоретических основ и методического инструментария проведения профессиографических исследований в Национальной полиции Украины. Изложены теоретические основы и внутренняя структура процесса профессиографического исследования, раскрыты возможности использования некоторых методов и средств для разработки современных профессиограмм. В статье показано, что всестороннее профессиографическое изучение различных видов профессиональной полицейской деятельности является необходимым условием решения проблем, связанных с эффективностью использования кадрового потенциала, оптимизацией отбора в полицию, подготовки и переподготовки кадров, рационализацией труда.

Ключевые слова: Национальная полиция, профессиографические исследования, профессиограмма, психограмма, психологический отбор, профессиональная пригодность.